

Oponentský posudek bakalářské práce Markéty Cehákové

Lexikální výrazy pro popis barvy hudebního zvuku v češtině

Markéta Ceháková se ve své bakalářské práci zabývá otázkou, jakými lexikálními prostředky se v češtině popisuje barva zvuku. Pro svou práci čerpá jednak z oblasti teorie psychoakustiky a jejích dosavadních domácích i zahraničních výzkumů (viz např. percepční prostory v práci Štěpánek a Moravec 2005), jednak z oblasti lexikální sémantiky se speciálním důrazem na teorii konceptuální metafory Lakoffa a Johnsona, neboť adekvátně předpokládá, že většina výrazů pro popis barvy zvuku je metaforické povahy. Materiál pro empirickou část získává šetřením (osobním i internetovým) s 35 respondenty různé úrovně hudebního vzdělávání, kteří popisují barvu zvuku u 27 sedmi úryvků písně hrané na různé nástroje, popřípadě v různých polohách. Získané charakteristiky pak základním způsobem analyzuje a snaží se jednak vysledovat nějaké tendence v užívání jednotlivých popisů u jednotlivých mluvčích či mezi nimi, jednak kategorizovat způsoby pojmenování barvy zvuku u jednotlivých skupin pojmenování, jež vyplynuly z empirického výzkumu. V tomto lingvistickém pojetí je práce první svého druhu provedenou na češtině.

Za výraznou přednost předložené práce považuji za prvé zcela zjevnou snahu o dodržení náležitostí odborné práce jak z hlediska výstavbového, tak z hlediska formulačního, v tom působí posuzovaný text kultivovaně a vyzrálé. Za druhé v teoretické části práce, jež je poměrně rozsáhlá, neboť autorka pojednává o významných dosavadních výzkumech, které, ač třeba psychoakustického založení, pracovaly s jazykovými pojmenováními barvy zvuku a jejich kategorizací do skupin a měření jejich podobnosti pomocí různých metod multidimenzionálního škálování. Autorka jednak poměrně přesně parafrázuje i obtížnější a techničtější pasáže těchto textů, jednak se nad nimi originálně zamýšlí, domýšlí důsledky některých řešení a vznáší námítky. Takto zajímavá místa jsou přítomná jak v hlavním výkladu (např. strana, 27 nebo 33), tak i v některých poznámkách pod čarou (např. pozn. č. 5, 10, 15).

Poznámky k teoretické části práce:

1. Str. 19, konec prvního odstavce – bylo by vhodné na tomto místě uvést, že ač jsou některé výrazy ztelně méně frekventované u některých nástrojových skupin (u klávesových nástrojů např. *chladný*, u dechů *zářivý* apod.), může to pro danou skupinu znamenat i dvě věci: že je to málo frekventované, ale přesto specifické, protože u jiných nástrojových skupin se to vyskytuje ještě méně nebo vůbec, nebo že je to málo frekventované, ale nespecifické, protože u jiných nástrojových skupin či skupiny je to frekventovanější.
2. Pro budoucí úvahy o antonymiích a částečných synonymiích výrazů sloužících pro popis barev (viz např. str. 22) by se autorce mohla hodit rozpracovaná kognitivní teorie sémantiky adjektiv Alana Cruse. Cruse například dobře vysvětluje, proč adjektiva mohou vstupovat do různých významových opozic a proč k přenosu vlastnosti na nějakou novou skutečnost (například barvu zvuku) nemusí být využita celá původní dvojice (například *plný* – *prázdný*), ale jen jeden člen páru, k němuž se pak v novém kontextu může vyvinout nový antonymní výraz. Nedává podle mého soudu dobrý

smysl hovořit o „uměle vytvořených opozicích (s. 22), když hovoříme o přirozených komunikačních situacích, kdy se hudebníci snaží popsat preferovaný a kvalitativně horší zvuk a hledají pro to vhodné pojmenování, které se pak může v daném společenství konvencionalizovat. Stejně tak to může být i v případě dalšího autorčina příkladu, blízkosti adjektiv *měkký*, *sladký* a *vřelý* při popisu barvy zvuku. Je možné, jak uvádí, že podobnost vyšla agregací výsledků a neměněním variace, ale může to být i tak, že někteří mluvčí vnímají všechna tato slova jako podobná v dané doméně, nacházejí u nich společné významové rysy a pro popis barvy zvuku je jednak mají v jazykové znalosti uložena poblíž a jednak je mohou všechna v interakci používat.

3. Str. 32, 1. odst – úryvek „verbální popis je k daným jevům přiřazován až na základě zkušenosti, vztah je tím pádem naučený a de facto individuální“ by si zasloužil zpřesnění, takto předpokládá, že naučené je individuální, kdežto současné výzkumy verbálních a neverbálních interakcí vedou spíše k předpokladu, že naučené je mnohem více sociální, tedy intersubjektivní.

Poznámky k empirické části práce:

1. V práci chybí informace o tom, jak byl od respondentů získán informovaný souhlas s účastí ve výzkumu.
2. S. 45, 5. a 6. odst. – bylo by vhodné na tomto místě přesně uvést, kolik výrazů bylo převedeno do adjektivní podoby; v dalším odstavci by bylo vhodné uvést příklady morfologických variant, které byly sjednoceny, plus lépe vysvětlit, proč bylo celkově tyto úpravy výhodné udělat.
3. Pozn. 21 na str. 46 – počty různých výrazů u různých mluvčích by bylo vhodnější prezentovat názorně v grafu.
4. Do budoucna by bylo vhodné podrobněji se zabývat otázkou toho, jak rozhodovat o metaforičnost/nemetaforičnosti pojmenování pomocí novějších verzí teorie konceptuální metafory a jejich operacionalizace určování metafor (viz např. práce Praguejz nebo G. Steena), neboť všude tam, kde autorka u nemetaforických výrazů uvažuje o jejich možné metaforické interpretaci, to vidím stejně.

Podněty k obhajobě:

1. Našla autorka nějaký jiný příklad mezijazykového rozdílu v pojmenování barvy zvuku kromě anglického *sharp* a českého *ostrý*? V práci něco takového předpokládá, ale neuvádí.
2. Prosím autorku, aby ukázala, zda respondenti, kteří užívali opakovaně stejná adjektiva, se s jinými respondenty shodovali v tom, u jakých ukázek je užívali, tj. jestli byla nějaká konzistence mezi povahou podnětu a jeho pojmenováním u jednotlivých mluvčích nebo mezi nimi (týká se pouze případů, kdy se používala opakovaně tatáž adjektiva).
3. Prosím autorku, aby u obhajoby předestřela, jaké další výzkumy by mohly přímo navázat na jí provedený výzkum pilotní.

Po stránce jazykové a formální je práce zpracována kvalitně. Pokud jde o zvyklosti a normy odborného stylu, doporučovala bych pro lepší čtenářovu orientaci tam, kde se představuje

historie výzkumu barvy zvuku (s. 11) u jednotlivých zakládajících autorů uvádět alespoň desetiletí, kdy byly jejich výzkumy realizovány. Dále bych při opakovaném citování jednoho zdroje tam, kde se citace opakují na dalších stranách, na každé straně uvedla plný bibliografický odkaz, nikoliv jen tamtéž. Nakonec citáty z odborné literatury je vhodné více zakomponovávat do textu, na některých místech práce jsou do určité míry položeny vedle autorčina výkladu, až odloženy na konec odstavce, takže autorka nenaznačuje, proč je nutné citát uvádět v úplnosti, popřípadě která jeho část je pro vývoj výkladu klíčová, a proto byla vybrána (viz například str. 14 nebo 28).

Další nedostatky jsou ojedinělé, některé uvádím níže (další jsou ve výtisku práce):

- ne vždy systematické značení jazykových výrazů kurzívou a pravopisná variace ve zkrácených odkazech (tamtéž vs. Tamtéž)
- není jasné, na jakou práci se odkazuje referencí Lakoff, Johnson, 2014, s. 15 (s. 35), v seznamu literatury chybí
- „spouštěč“ v uvozovkách na str. 41 by bylo možné uvést bez uvozovek či nahradit terminologickými výrazy podnět či stimul
- v práci se nezobrazuje poznámka pod čarou č. 6 a konec poznámky č. 15.

Bakalářská práce Markéty Cehákové přináší originální výzkum, který vykazuje jednak osobní zájem autorky o dané téma, ale také její obeznámenost s dosavadním výzkumem dané problematiky v českém i zahraničním kontextu. Zároveň zde nacházíme – na úrovni odpovídající bakalářskému studiu – důslednou snahu o pečlivé provedení vlastního výzkumu i o textovou výstavbu a jazykové vyjadřování odpovídající odbornému stylu. Z těchto důvodů práci doporučuji k obhajobě s navrhovaným hodnocením výborně.

V Praze dne 25. 8. 2018

Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.